

‘નિયમસાર’ ‘વળી (૪૨ મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ બે શ્લોક કહે છે) :-’ ૬૦મો શ્લોક.

અનવરતમખણ્ડજ્ઞાનસદ્ભાવનાત્મા

વ્રજતિ ન ચ વિકલ્પં સંસૃતેર્ધોરરૂપમ્।

અતુલમનધમાત્મા નિર્વિકલ્પઃ સમાધિઃ

પરપરિણતિદૂરં યાતિ ચિન્માત્રમેષઃ ॥૬૦॥

આહાહા...! ‘સતતપણે અખંડ જ્ઞાનની સદ્ભાવનાવાળો...’ કરવાલાયક તો પ્રભુ અંદર ચૈતન્ય આનંદનો કંદ પ્રભુ (છે), એનો અનુભવ કરવો એ વસ્તુ છે. બાકી તો બધું બંધનું કારણ સંસાર છે. આહાહા...! એ સમ્યક્ અનુભવ થયા પછી પંચમહાવ્રત આદિનો વિકલ્પ આવે છે, પણ છે તો બંધનું કારણ. આ ચીજ... આહાહા...! જેણે પાતાળમાં આત્મા ભગવાન, એક સમયની પર્યાયની પાતાળમાં અંદર ‘સતતપણે અખંડ જ્ઞાનની સદ્ભાવના...’ આહાહા...! જેને નિરંતર અખંડ જ્ઞાનની, આત્માની, આનંદની, શાંતિની, વીતરાગ સ્વભાવની સદ્ભાવનાવાળો આત્મા. એવી સ્થિતિવાળો આત્મા. ‘હું તો અખંડ જ્ઞાન છું...’ હું તો અખંડ જ્ઞાન, આનંદ છું. રાગ, દયા, દાન, ક્રિયાકાંડ તો નહિ, પણ પર્યાયભેદ પણ મારામાં નથી. પ્રભુ! સૂક્ષ્મ વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! મૂળ વાત ઘણી સૂક્ષ્મ છે.

‘પદ્મનંદિપંચવિંશતિ’માં ‘પદ્મનંદિ આચાર્ય’ બ્રહ્મચર્યની એક વ્યાખ્યા કરી. અધિકાર તો ૨૬ છે પણ ‘પદ્મનંદિપંચવિંશતિ’ કહેવાય છે. પણ ૨૬મો બ્રહ્મચર્યનો અધિકાર લીધો છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ, એમાં રમવું એ બ્રહ્મચર્ય છે. શરીરથી બ્રહ્મચર્ય (પાળે), બાળ

બ્રહ્મચારી હોય એ કોઈ ધર્મ નથી, પ્રભુ! આહાહા...! એ તો કાયાની ક્રિયા રોકાય છે. આહાહા...! પોતાનો આત્મા નિર્વિકલ્પમાં ન આવ્યો. એવી ઘણી વાત કરી. પછી એમ કહ્યું. પ્રભુ! મારી ઝીણી વાત, સૂક્ષ્મ વાત, તમ વિદ્વાનો, યુવાનોને ઠીક ન પડે તો પ્રભુ! માફ કરજો. બીજું શું કહીએ? અમારી પાસે હોય એ આપીએ. આહાહા...! મુનિરાજ એમ કહે છે. ‘પદ્મનંદિ’ મુનિ. ૨૬મો અધિકાર છે.

બ્રહ્મચર્યનો અધિકાર બહુ ઝીણો લીધો. કાયાથી, મનથી, વચનથી બ્રહ્મચર્ય નહિ. અંદર આનંદના નાથને સ્પર્શીને અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન (થાય) એનું નામ બ્રહ્મચર્ય. એમ કહ્યા પછી કહ્યું, હે યુવાનો! પ્રભુ! તમને મારી વાત ઝીણી લાગે, પણ સત્ય તો પ્રભુ આ છે. ઠીક ન લાગે તો માફ કરજો. હું મુનિ છું. મારી પાસે બીજી શી આશા રાખશો? આહાહા...! ‘પદ્મનંદિ’ જેવા સંત, એ પણ આવી સૂક્ષ્મ વાત કરીને માફી માગે છે. તો પ્રભુ! આ તો સૂક્ષ્મ વાત છે. અત્યારે તો ક્રિયાકાંડ આગળ, જ્યાં હોય ત્યાં ક્રિયાકાંડમાં જ ચડી ગયું છે. પુણ્યબંધની ક્રિયામાં ધર્મ માનીને ચડી ગયા છે. આહાહા...!

અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ પરમાત્મા, એની સતત ભાવના... આહાહા...! નિરંતર પ્રભુ, તારી અખંડજ્ઞાનની સતતપણે, નિરંતર અને અખંડ જ્ઞાન. નિરંતર પણ કોની ભાવના? અખંડજ્ઞાન. ત્રિકાળીજ્ઞાન, ધ્રુવજ્ઞાન, સામાન્યજ્ઞાન, જેમાં જ્ઞાનના પાંચ ભેદ પણ નહિ. આહાહા...! એવા જ્ઞાનને સ્પર્શીને-અખંડાનંદના નાથને અડીને, સ્પર્શીને. આહાહા...! ઝીણું પડે પ્રભુ! એકદમ કહી શકાતું ન હોય અને અભ્યાસ પણ નથી. સાંભળવા મળવું મુશ્કેલ પડે. એથી કોઈને આકરું લાગે તો પ્રભુ! બીજું શું થાય? માર્ગ તો આ છે. અંતર ચૈતન્યના અતીન્દ્રિય આનંદના સતત અખંડ જ્ઞાનની સદ્ભાવના સિવાય કોઈ ચીજ ધર્મ-બર્મ નથી. આહાહા...!

મુનિ મહારાજ જગતને જાહેર કરે છે. પ્રભુ! ‘સતતપણે અખંડ જ્ઞાનની સદ્ભાવના..’ સદ્ભાવનાવાળો-સાચી ભાવનાવાળો. ત્રિકાળી જ્ઞાયક આનંદકંદ પ્રભુ, શુદ્ધ બ્રહ્મ. આ શુદ્ધનો અધિકાર છે ને? એ શુદ્ધ કહો કે ધ્રુવ કહો. આ શુદ્ધભાવ પર્યાયની વાત નથી. અધિકારનું નામ શુદ્ધભાવ છે, એ શુદ્ધપર્યાયનો અધિકાર નથી. શુદ્ધભાવ ધ્રુવનો અધિકાર છે. અખંડાનંદ સત્તા, સ્વસત્તાએ બિરાજમાન, અણકરાયેલ, અણવિનાશી, પૂર્ણ સ્વભાવથી ભરેલો ભગવાન, એવા ભગવાનની સતત, અખંડ... આહાહા...! ‘જ્ઞાનની સદ્ભાવના..’ સ્વરૂપ તો ચૈતન્ય છે. એ ચૈતન્ય સ્વરૂપની ભાવના, એટલે અંદર એકાગ્રતા. વિકલ્પ નહિ. ચિંતવનમાં ચિંતાના વિકલ્પ નહિ. આહાહા...!

‘સદ્ભાવનાવાળો આત્મા (અર્થાત્ ‘હું અખંડ જ્ઞાન છું’ એવી સાચી ભાવના જેને નિરંતર વર્તે છે...’ આહાહા...! ઝીણી વાત તો ખૂબ કરી. હું અખંડ ત્રિકાળી આનંદકંદ પ્રભુ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ અભેદ, જેમાં પર્યાયનો ભેદ પણ નથી. કેમ કે પર્યાય એને વિષય કરે છે, પણ પર્યાય એમાં નથી. એવી સદ્ભાવનાવાળો જીવ, ‘સાચી ભાવના જેને નિરંતર વર્તે છે...’ એવી

સાચી ભાવના એટલે વીતરાગી નિર્મળ પર્યાય. આહાહા..! ભગવંત! આ તો તારી પર્યાયની વાત ચાલે છે. પ્રભુ! તારું દ્રવ્ય તો અખંડ જ્ઞાન છે. અખંડ આનંદકંદ પૂર્ણાનંદ નાથ. આહાહા..! સાધારણ અને ક્રિયાકાંડના રુચિવાળાને, વ્યવહારના રસવાળાને ઠીક ન પડે. માર્ગ તો પ્રભુ આ છે. જ્યારે કરવું પડશે ત્યારે આ કર્યો છૂટકો છે જગતને. આહાહા..!

અખંડજ્ઞાનમાં તો એકરૂપ વસ્તુ, પરમાત્મસ્વરૂપ જ હું છું. એવી નિર્વિકલ્પ દશા, એ સદ્ભાવના, એનું નામ ભાવના. એ છે પર્યાય. પણ પર્યાયનું ધ્યેય છે અખંડજ્ઞાન, આનંદકંદ ઉપર. એ 'જેને નિરંતર વર્તે છે...' આહાહા..! ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદના નાથ ઉપર જેની નિરંતર ભાવના (વર્તી રહી છે). વિકલ્પથી રહિત, ક્રિયાકાંડના વિકલ્પને સ્પર્શ્યા વિના, અખંડાનંદના નાથને સ્પર્શીને... આહાહા..! 'જેને નિરંતર વર્તે છે તે આત્મા...' આ આત્મા. અંદર છે ને? આહાહા..! વ્યવહાર છે. અંતર અનુભવ થયા પછી વ્યવહાર રાગ આવે છે. પણ એ પુણ્યબંધનું કારણ છે, એ કોઈ ધર્મ નથી. અનુભવ થયા પછી આગળ વધતા પંચમહાવ્રતાદિ પરિણામ, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ આદિના વિકલ્પ આવે છે, પણ છે એ બંધનું કારણ, પ્રભુ! પણ સાથે નિશ્ચય છે તો એને વ્યવહાર કહેવામાં આવે છે. પણ છે તો બંધનું કારણ. આહાહા..!

પ્રભુ! તારી મોટપની તને ખબર નથી. તારી મહત્તાનો પાર નથી, નાથ! અહીં તો કહ્યું "હું અખંડ જ્ઞાન છું..." આહાહા..! 'એવી સાચી ભાવના...' ધારણા નહિ, એમ કહે છે. આહાહા..! વાંચીને ધારી લીધું, એવું તો અનંતવાર થઈ ગયું, પ્રભુ! એમાં કોઈ જન્મ-મરણની ગાંઠ નહિ ગળે. આહાહા..! 'એવી સાચી ભાવના જેને નિરંતર વર્તે છે...' આહાહા..! એનો અર્થ સમ્યક્ અનુભવ થયો, એ તો નિરંતર વર્તે છે. ભેદજ્ઞાન થયું, વિકલ્પથી પ્રભુ જુદો પડ્યો, એ તો નિરંતર વર્તે છે. પછી ભેદજ્ઞાન કરવું પડતું નથી. અંદરથી સહેજે થઈ જાય છે. રાગથી ભિન્ન પુરુષાર્થથી પર્યાયનું દ્રવ્ય ઉપર ઢળવું થાય છે. આહાહા..!

શરૂઆતમાં જ આ ગાથા આકરી આવી. માણસ કહે ત્યારે અમારે કરવું શું? અમે અહીંયા પહોંચી શકીએ નહિ. પ્રભુ! પણ ન પહોંચી શકાય કેમ? ચીજ છે ને? અનંત જીવ પહોંચી ગયા ને, પ્રભુ! આહાહા..! નારકીમાં પણ જ્યાં સમ્યગ્દર્શન પામે છે. આહાહા..! જ્યાં દુઃખના ડુંગરા પડ્યા છે, એકલા દુઃખના, જેના દુઃખ સાંભળતા આચાર્ય મહારાજ કહે છે કે ઘા વાગે છે, એવા દુઃખ છે, પ્રભુ! એમાં પણ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો છે. આહાહા..! સાતમી નરકમાં પણ આ નિર્વિકલ્પ આત્માનો અનુભવ કરનારા સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ છે.

અહીં પહેલા તો એ કહ્યું, અખંડ જ્ઞાન છું એવી સત્તાનો સ્વીકાર કર્યો. સત્તા કેવી છે? કે અખંડ જ્ઞાન, અખંડ આનંદ, અખંડ શાંતિ, અખંડ વીતરાગતા, એ એની સત્તા છે. એના સત્તનું સત્ત્વ છે. પ્રભુનું સત્ત્વ આ છે, નાથ! તારી ચીજ તો અંદર આ છે, પ્રભુ! આહાહા..! સંતો પ્રભુ! કહીને પોકારે છે. શિષ્યને ભગવાન તરીકે બોલાવીને (પોકાર કરે

છે),... આહાહા..! ભગવાન! સાંભળને પ્રભુ! આહાહા..! તારી ચીજ અંદરમાં અખંડ આનંદ અને અખંડ શાંતિથી વર્તે છે. એવી સાચી ભાવના એ પર્યાય છે. અખંડજ્ઞાન એ દ્રવ્ય છે. સાચી ભાવના એ નિર્વિકલ્પ વીતરાગદશા છે. આહાહા..! અખંડજ્ઞાન એ વીતરાગી સ્વરૂપી ધ્રુવ છે અને આ ભાવના એ વીતરાગી નિર્મળ-નિર્વિકલ્પ પર્યાય છે. ચોથા ગુણસ્થાને, પાંચમે, છઠ્ઠે (ગુણસ્થાને). 'જેને નિરંતર વર્તે છે.' આહાહા..! ગજબ કર્યો છે ને.

કેવો? કે પ્રભુ નિરંતર અખંડ છે. આત્મા નિરંતર અખંડ અનાદિઅનંત છે. એના તરફ ઢળીને ભાવના ઉત્પન્ન થઈ, એ નિરંતર વર્તે છે. નિરંતર રહેનાર ભગવાન, એની ભાવના પણ નિરંતર વર્તે છે. આહાહા..! '(નિરંતર વર્તે છે તે આત્મા) સંસારના ઘોર વિકલ્પને પામતો નથી,...' આહાહા..! ભાષા તો જુઓ! એ શુભરાગ પણ ઘોર સંસાર. આહાહા..! પ્રભુ એનાથી નિરાળો અંદર છે. એ સતત નિરંતર ભાવનાવાળો આત્મા ઘોર વિકલ્પ... આહાહા..! ચાહે તો શુભરાગ હો. ઘોર સંસાર કલ્પો છે. દુઃખ છે, સંસાર છે, રાગ છે, વિકલ્પ છે, આકુળતા છે, અશાંતિ છે. આહાહા..! પંચમહાવ્રતના પરિણામ પણ અનાકુળ નહિ, આનંદ નહિ. આકુળતા છે, અશાંતિ છે, અસ્વચ્છતા છે, ઉદયભાવ છે, વિકાર ભાવ છે, મલિન ભાવ છે, દુઃખરૂપ ભાવ છે. પ્રભુ એનાથી ભિન્ન આનંદરૂપ ત્રિકાળ છે. આહાહા..! 'ઘોર વિકલ્પને પામતો નથી,...' આ બાજુ અખંડ આનંદનો નાથ, એની નિરંતર-સતત ભાવના, એ જ કર્તવ્ય છે. રાગના, વિકલ્પનો કર્તા થાય એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..! આવી વાત (છે). 'ઘોર વિકલ્પને પામતો નથી,...' ઓહોહો..!

'પરંતુ નિર્વિકલ્પ સમાધિને પ્રાપ્ત કરતો થકો...' આહાહા..! છે તો પર્યાય. ત્રિકાળી નાથને નિરંતર અનુભવતા જે શાંતિ આવે એને અહીંયા સમાધિ કહી છે. સમાધિ કોઈ બીજા અન્યમતિ જે બાવા, બાવા કરે છે એ નહિ. વીતરાગપણાનો ભાવ, વીતરાગીસ્વરૂપ પ્રભુ! એની ભાવના વીતરાગભાવ, એને 'નિર્વિકલ્પ સમાધિને પ્રાપ્ત કરતો થકો...' આહાહા..!

અંતરમાં પ્રભુ છે મહા ભગવાન, જેને વિકલ્પનો સ્પર્શ નથી, જેને તીર્થકરગોત્ર બાંધે એવા વિકલ્પનો પણ સ્પર્શ નથી. એવો એ પરમાત્મા છે, પ્રભુ! તું પરમાત્મા છો, નાથ! આહાહા..! એની નિરંતર ભાવના, નિરંતર દ્રવ્યની નિરંતર ભાવના. નિત્ય દ્રવ્યની નિરંતર ભાવના, એને નિર્વિકલ્પ સમાધિ હોય છે, શાંતિ હોય છે. એને વિકલ્પ ઉત્પન્ન નથી થતા. આહાહા..! એક શ્લોકમાં ગજબ કામ છે. મુનિરાજ દિગંબર સંત કેવળીઓના કેડાયતો છે. આહાહા..! એ તો વળી વિકલ્પ આવી ગયો. નહિતર તો 'સમાધિશતક'માં કહે છે, અરે..રે..! સમજાવવાનો વિકલ્પ પાગલપણું છે. 'સમાધિશતક'. આહાહા..! કારણ કે એ રાગ છે, દુઃખ છે, આકુળતા છે, શાંતિના સાગરથી વિરૂદ્ધ ભાવ છે. આહાહા..!

આવો 'ઘોર વિકલ્પને પામતો નથી, પરંતુ નિર્વિકલ્પ સમાધિને પ્રાપ્ત કરતો થકો...' આહાહા..! આ પંચમાઆરાના મુનિ. પંચમાઆરાના શ્રોતાને કહે છે. કોઈ એમ કહે કે આ

વાત તો ચોથા આરાને (માટે છે). એમ નથી, પ્રભુ! આત્માને આરો-જારો લાગુ પડતો નથી. એને ચોથો આરો, પહેલો આરો, બીજો આરો, નારકી-જારકી એવું કાંઈ લાગુ પડતું નથી. એ તો ચિદાનંદનો નાથ, નિર્મળાનંદના અનંત આનંદનો કંદ પ્રભુ અનાદિઅનંત એકરૂપે બિરાજમાન છે. આહાહા...! તેને 'નિર્વિકલ્પ સમાધિને પ્રાપ્ત કરતો થકો પરપરિણતિથી દૂર,...' શબ્દમાં ફેર પડ્યો. રહુ એ શબ્દ અહીં છપાયો છે. પણ મૂળ શબ્દ તો દૂર છે. આમાં ફેર પડી ગયો. 'પરપરિણતિથી દૂર, અનુપમ,...' આહાહા...! એ નિર્વિકલ્પ સમાધિ ધર્મ છે એ પણ નિરુપમ (છે).

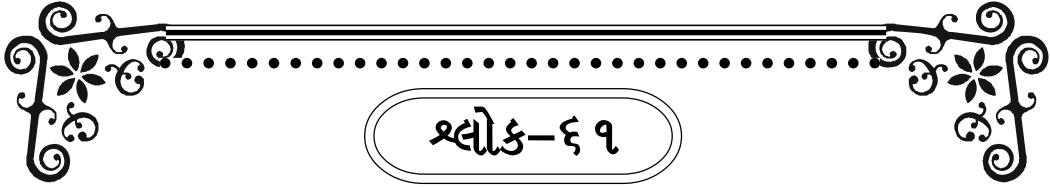
એ તો પહેલી ગાથામાં કહ્યું. 'ધ્રુવમચલમણોવમં' આહાહા...! 'સમયસાર'ની પહેલી ગાથામાં ભગવાને કહ્યું. 'ધ્રુવમચલમણોવમં ગદિં પત્તે' અનુપમ - ઉપમા નથી એવી સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત, એને હું નમસ્કાર કરું છું. આહાહા...! નમસ્કાર કરું છું એનો અર્થ એમ લીધો. 'વંદિત્તુ' નો અર્થ એવો કલ્પો. અનંતા સિદ્ધને, પ્રભુ! હું આ 'સમયસાર' શરૂ કરું છું. તો મારી પર્યાયમાં સ્થાપન કરું છું અને શ્રોતાના હૃદયમાં સ્થાપું છું. આહાહા...! પહેલી ગાથા. તેની વ્યાખ્યા. 'વંદિત્તુ સવ્વસિદ્ધે' એટલે શું? સિદ્ધને વંદન કરવા એટલે શું? આહાહા...! અંતરમાં... આહાહા...! અનુપમ ચીજ. ઉપમા વિનાની નિર્વિકલ્પ સમાધિ, એ અનંતા સિદ્ધને પોતાના આત્મામાં સ્થાપન કરે છે, પર્યાયમાં અનંતા સિદ્ધ સ્થાપે છે ત્યાં દષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર ચાલી જાય છે. પર્યાયમાં અનંતા સિદ્ધને સ્થાપે. આહાહા...! પહેલી ગાથા ગજબની ગાથા છે. કોઈપણ ગાથા એવી છે. અનંત સિદ્ધને મારી પર્યાયમાં સ્થાપું છું. એનો અર્થ કે મારું ધ્યાન ધ્યેય ઉપર જ છે. શ્રોતાની પર્યાયમાં પણ હું અનંતા સિદ્ધને સ્થાપું છું. આહાહા...! ભગવાન! અનંતા ભગવાનને તમારી પર્યાયમાં બોલાવું છું. તમે એક છો, પ્રભુ! પણ તારી એક પર્યાયમાં અનંતા ભગવાનને પધરાવું છું. આહાહા...! 'વંદિત્તુ'નો એવો અર્થ કર્યો. એવો અર્થ છે. આહાહા...! પછી હું આ 'સમયસાર' કહીશ. તારું લક્ષ આત્મા ઉપર હશે તો આ શું કહે છે એ તને ખ્યાલમાં આવશે. નહિતર તને ખ્યાલમાં પણ નહિ આવે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, 'પરપરિણતિથી દૂર, અનુપમ,...' આહાહા...! જે ત્યાં કીધું એ. 'ધ્રુવમચલમણોવમં' પહેલી ગાથામાં. એ પરિણતિની ઉપમા શું કહેવી! ધર્મની પરિણતિ, પરિણામની પરિણતિ, પરિણામી ભાવ જે ભગવાન, પંચમભાવ જે ભગવાનસ્વરૂપ, એના ધ્યાનની ભાવનાની પરિણતિ, એનું શું કહેવું? આહાહા...! એને કોની ઉપમા આપવી? 'પરપરિણતિથી દૂર, અનુપમ,...' આહાહા...! આ ધર્મ. એ ધર્મ અનુપમ છે. ધર્મની કોઈ ઉપમા નથી. આહાહા...! એમાં શબ્દ છે? આમાં થોડો ફેર છે. દૂર છે ને? ફેર છે. રહુ છપાઈ ગયું છે. 'પરપરિણતિથી રહુ...' એમ છાપફેર થયું. 'પરપરિણતિથી દૂર, અનુપમ,...' આહાહા...! એની ઉપમાં એને આપે. એની ઉપમા એને દે. એની ઉપમા બીજા કોણ આપી શકે?

એ સમ્યગ્દર્શન નિર્વિકલ્પ સમાધિ... આહાહા...! એની ઉપમા એને આપે. કોની સાથે

મેળવણી કરવી? આહાહા...! ‘અનઘ = દોષ રહિત; નિષ્પાપ...’ નિર્દોષ. ‘ચિન્માત્રને...’ આહાહા...! એવો ચિદાનંદ પ્રભુ ત્રિકાળ, એની ભાવના કરનાર, નિરંતર ચીજનો નિરંતર ભાવ કરનાર, નિર્દોષ ચિન્માત્રને, નિર્દોષ જ્ઞાનસ્વભાવમાત્ર, જ્ઞાનસ્વભાવ જ્ઞાતામાત્ર જ આત્મા છે. એ જ્ઞાનસ્વભાવમાત્રને ‘પામે છે.’ આહાહા...! અંતર આનંદના નાથને પામે છે, એમ કહે છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ, એને જ્ઞાન શબ્દે આત્મા કહ્યો છે. એ ‘ચિન્માત્રને (ચૈતન્યમાત્ર આત્માને)...’ એમ. ચૈતન્યમાત્ર આત્મા, જ્ઞાનમાત્ર આત્મા, વિકલ્પમાત્રથી રહિત. આહાહા...! ક્રિયાકાંડના, રાગના વિકલ્પથી પ્રભુ રહિત છે. આહાહા...! એને ‘પામે છે.’ આહાહા...!

કળશ બહુ ઊંચો આવ્યો. અડધો કલાક ચાલ્યો. ઓહોહો...! એની વાત શી કરવી? પ્રભુ! એ શબ્દોથી પાર છે. શબ્દોને ખબર નથી કે એ ચીજ શું છે? અને શબ્દો નીકળે છે. આહાહા...! શબ્દોને ખબર નથી કે આ ચીજ શું છે? શબ્દ તો જડ અચેતન છે અને વાણી ભગવાન ચૈતન્યની વાત કરે છે. આહાહા...! ચૈતન્યમાં સ્વપરપ્રકાશક સ્વભાવ છે. વાણીમાં સ્વપર કહેવાની તાકાત છે. જાણવાની તાકાત નથી. વાણીમાં સ્વપર કહેવાની તાકાત છે. આહાહા...! એ વાણી ચિદને, આત્માને સ્પર્શતી નથી. એ વાણી સ્વપર પ્રકાશે એવી એનામાં શક્તિ છે. આહાહા...! એ વાણીથી આ નીકળ્યું છે. એ પ્રાપ્ત થાય છે. એ ૬૦મો શ્લોક થયો. બીજો ૬૧મો શ્લોક.

શ્લોક-૬૧

(સ્ત્રગધરા)

इत्थं बुद्धवोपदेशं जननमृतिहरं यं जरानाशहेतुं

भक्तिप्रह्वामरेन्द्रप्रकटमुकुटसद्रत्नमालार्चितांध्रेः ।

चीरात्तीर्थाधिनाथाद्दुरितमलकुलध्वांतविध्वंसदक्षं

एते संतो भवाब्धेरपरतटममी यांति सूच्छीलपीताः ॥६१॥

[શ્લોકાર્થ :-] ભક્તિથી નમેલા દેવેદ્રો મુગટની સુંદર રત્નમાળા વડે જેમનાં ચરણોને પ્રગટ રીતે પૂજે છે એવા મહાવીર તીર્થાધિનાથ દ્વારા આ સંતો જન્મ-જરા-મૃત્યુનો નાશક અને દુષ્ટ મળસમૂહરૂપી અંધકારનો ધ્વંસ કરવામાં ચતુર એવો આ પ્રકારનો (પૂર્વોક્ત) ઉપદેશ સમજીને, સત્શીલરૂપી નૌકા વડે ભવાબ્ધિના સામા કિનારે પહોંચી જાય છે. ૬૧.

શ્લોક-૬૧ ઉપર પ્રવચન

इत्थं बुद्धवोपदेशं जननमृतिहरं यं जरानाशहेतुं
भक्तिप्रह्वामरेन्द्रप्रकटमुकुटसद्रत्नमालार्चितांघ्रेः ।
वीरात्तीर्थाधिनाथाद्दुरितमलकुलध्वांतविध्वंसदक्षं
एते संतो भवाब्धेरपरतटममी यांति सूच्छीलपीताः ॥६१॥

આહાહા...! દિગંબર સંતોના એક-એક પદ તો જુઓ! ચાર લીટી હતી. ૬૦ (શ્લોકની ચાર હતી. આહાહા...! હવે આ એક, બે, ત્રણ આ પણ ચાર છે.

‘ભક્તિથી નમેલા...’ આહાહા...! ‘દેવેંદ્રો મુગટની સુંદર રત્નમાળા વડે જેમનાં ચરણોને પ્રગટ રીતે પૂજે છે...’ આહાહા...! એવા ભગવાન. ‘ભક્તિથી...’ એકલા નમેલા એમ નહિ. એકલું નમવું નથી. આહાહા...! અંદર ભક્તિથી નમન. આહાહા...! ભગવાનને ઈંદ્રો ભક્તિથી નમન કરે છે. એકાવતારી ઈંદ્ર પ્રથમ દેવલોકના શકેન્દ્ર અને એની મુખ્ય રાણી, બન્ને એકભવતારી છે. ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને મોક્ષે જવાના છે. એવો સિદ્ધાંતમાં લેખ છે. આહાહા...! એ દેવ ભગવાનને વંદન કરે છે. આહાહા...!

કહે છે, ‘ભક્તિથી નમેલા...’ શું નમેલા? ‘દેવેંદ્રો મુગટની સુંદર રત્નમાળા...’ આહાહા...! ભગવાનને નમન કરતાં સુંદર રત્નમાળા આમ નમી ગઈ છે. ‘ભક્તિથી નમેલા દેવેંદ્રો મુગટની સુંદર રત્નમાળા વડે જેમનાં ચરણોને પ્રગટ રીતે પૂજે છે...’ આહાહા...! ‘એવા મહાવીર તીર્થાધિનાથ દ્વારા...’ એવા મહાવીર તીર્થાધિનાથ દ્વારા ‘આ સંતો જન્મ-જરા-મૃત્યુનો નાશક...’ આહાહા...! ભગવાને આ કહ્યું. શું? જન્મ-જરા અને મૃત્યુનો નાશ કરનારી... જન્મ કરવો, ભવ-અવતાર કરવો એ નહિ.

‘યોગીન્દ્રદેવ’ તો દોહરામાં કહે છે, કે ભવ પ્રભુ! કલંક છે. આત્મામાં ભવ એ કલંક છે. અખંડાનંદનો નાથ એને આ ભવ શું? આ ભવ શું? આ ભ્રમણ શું? આ શું છે? કહે. કલંક છે. અરે...! એને એના ઘરની વાતની ખબર નથી. ઘરમાં શું રતન પડ્યા છે એની એને ખબર નથી. આહાહા...! અને બહારની વાત બધી માંડી. એની પ્રશંસા અને એમાં... આહાહા...! અહીં કહે છે, ‘એવા મહાવીર તીર્થાધિનાથ દ્વારા આ સંતો જન્મ-જરા-મૃત્યુનો નાશક અને દુષ્ટ મળસમૂહરૂપી અંધકારનો ધ્વંસ કરવામાં ચતુર...’ આહાહા...! શ્લોક પણ એવો આવ્યો છે ને. જગતના ભાગ્ય છે. આહાહા...!

‘દુષ્ટ મળસમૂહરૂપી અંધકારનો ધ્વંસ કરવામાં ચતુર એવો આ પ્રકારનો (પૂર્વોક્ત) ઉપદેશ...’ ભગવાનનો હતો. એમ કહે છે. ભગવાનનો ઉપદેશ ભવ થાય અને પુણ્ય કરો, એ નહોતો. આહાહા...! જેને ઈંદ્રોની રત્નમાળા નમે છે એવો ભગવાનનો ઉપદેશ. આહાહા...!

એવો ઉપદેશ કે ‘મળસમૂહરૂપી અંધકારનો ધ્વંસ કરવામાં ચતુર એવો આ પ્રકારનો ઉપદેશ...’ હતો. ભગવાનનો ઉપદેશ પાપ અને પુણ્યના નાશ કરવાનો હતો. પાપ શબ્દે પુણ્ય અને પાપ બન્ને પાપ છે.

‘યોગીન્દ્રદેવ’ કહે છે, ‘પાપને પાપ તો સૌ કહે, પણ પુણ્યને અનુભવી જન પાપ કહે.’ ‘યોગીન્દ્રદેવ’ના દોહરામાં છે. ‘પાપ પાપકો તો સૌ કહે, પણ અનુભવીજીવ પુણ્યને પાપ કહે.’ આહાહા...! કેમ કે બન્ને બંધનું કારણ અને આકુળતા અને દુઃખ છે. પુણ્ય અને પાપ બન્ને આકુળતા અને દુઃખના કારણ છે. કહો, ‘હસમુખભાઈ’! પૈસા-બૈસામાં ‘રજનીભાઈ’! એમાં સુખ નથી એમ કહે છે. ધૂળમાં સુખ નથી. આહાહા...! એ તરફ લક્ષ કરવાથી સુખ નથી. પૈસામાં તો સુખ નથી પણ એ બાજુ લક્ષ કરવાથી સુખ નથી. પર પદાર્થ ઉપર લક્ષ કરવાથી પ્રભુ આકુળતા થશે. આહાહા...! ચાહે તો ત્રિલોકના નાથ તીર્થંકર ઉપર લક્ષ જશે તો પણ રાગ અને આકુળતા ઉત્પન્ન થશે. એવી વસ્તુ છે, પ્રભુ! આહાહા...!

અહીં કહે છે, ‘ધ્વંસ કરવામાં ચતુર એવો આ પ્રકારનો ઉપદેશ સમજીને, સત્શીલરૂપી નૌકા વડે...’ ધર્માત્મા, સંતો સત્શીલરૂપી. સત્સ્વરૂપનું શીલ આચરણ. આહાહા...! અંતર ભગવાન આનંદસ્વરૂપના સત્નું આચરણ, ‘સત્શીલરૂપી નૌકા વડે ભવાબ્ધિના સામા કિનારે પહોંચી જાય છે.’ આહાહા...! વાત તો બહુ મીઠી છે, પ્રભુ! આકરી લાગે કે આ જ માર્ગ હશે? કોઈ બીજો વ્યવહાર માર્ગ નહિ હોય? એમ સામે અવાજ આવે. માર્ગ બીજો નથી, પ્રભુ! માર્ગ તો આ એક જ છે. આહાહા...! વચમાં પછી આવે. પૂર્ણ વીતરાગ ન હોય તો એ મહાવ્રત, સમિતિ, ગુપ્તિ, વંદન, ભક્તિ આદિનો રાગ આવે, પણ એ બધું બંધનું કારણ છે. એ કોઈ મુક્તિ અને નિર્જરાનું કારણ નથી. આહાહા...!

અહીં કહે છે, ‘સત્શીલરૂપી નૌકા...’ સત્ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ નિર્વિકલ્પ સમાધિ, એ સત્શીલરૂપી નૌકા. આહાહા...! નાવડી. નાવડી કહે ને? એ ‘નૌકા વડે ભવાબ્ધિના...’ ભવનરૂપી સમુદ્ર, અબ્ધિ એટલે સમુદ્ર, ભવરૂપી દરિયો, એના સામા કિનારે પહોંચી જાય છે. ભવનો અંત આવે છે. એટલે ભગવાને ઉપદેશ કર્યો, એ ચૈતન્યની ભાવના જેને થઈ, અંતરના આનંદની, શાંતિ અને વીતરાગતાની ભાવના થઈ, એને ભવાબ્ધિનો-ભવના અબ્ધિનો અંત આવી જાય છે. આહાહા...!

આ કાંઈ અત્યારનું છે? આ તો હજારો વર્ષ પહેલાનું છે. ભગવાનની વાણી તો બે હજાર વર્ષ પહેલાની છે. આ ટીકા નવસો વર્ષ પહેલાની છે. ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’. પંચમઆરાના સંતો પંચમઆરાના જીવને આવી વાત કરે છે. એને તું ન પહોંચી શકે માટે આમ કરજે.. આમ કરજે... આમ કરજે... એમ ન કહ્યું. આહાહા...! આ કરજે. પ્રભુ! એવું અનંતા કરીને મોક્ષે ગયા. આહાહા...! પંચમઆરામાં પણ આત્મજ્ઞાન પામીને ઘણાં એકાવતારી થયા.

એવી ‘સત્શીલરૂપી...’ જે ક્રિયા કહી. ક્રિયા આ-સત્શીલ. ત્રિકાળી આનંદનો નાથ સત્,

એના શીલનો સ્વભાવ, એ રૂપી નૌકા. એ નાવડી. એ 'વડે ભવાબ્ધિના સામા કિનારે પહોંચી જાય છે.' ભવાબ્ધિના સામે કિનારે એટલે મોક્ષ. આહાહા...! 'ધન્નાલાલજી'! આ ગાથા આવી છે. લોકોને એવું લાગે, એકાંત છે. વ્યવહારની તો વાત આવતી નથી. વ્યવહાર આવે ત્યારે બંધનું કારણ છે એમ કહે છે. નિશ્ચય આવે ત્યારે એના વખાણ કરે છે. પ્રભુ! નિશ્ચય એટલે સત્ય, વ્યવહાર એટલે તો ઉપચારિક-આરોપિત કથન છે. આહાહા...!

અહીંયા અંતરમાં શીલ, સત્નું શીલ. સત્ જે સ્વરૂપ ભગવાન, એનું શીલ એટલે સ્વભાવ, એ દ્વારા 'નૌકા વડે ભવાબ્ધિના સામા કિનારે પહોંચી જાય છે.' મોક્ષે પહોંચી ગયો. આ પંચમઆરાના સંત શ્રોતાને પંચમઆરામાં કહે છે, કે જે મોક્ષે ગયા છે તે આ પ્રમાણે ગયા છે. આહાહા...! એમ નહિ કે આ હલકો પંચમઆરો છે માટે એને કાંઈક બીજી હલકી વાત કહેવી કે બીજી વાત કહેવી, એમ નથી કાંઈ. આહાહા...! આ વાત છે, પ્રભુ! માર્ગ તો આ એક છે. 'એક હોય ત્રણકાળમાં પરમારથનો પંથ.' એ ચિદાનંદનો અનુભવ-વેદન, શાંતિવેદન આનંદનો સ્વાદ... આહાહા...! એ એક જ મોક્ષનો માર્ગ છે. બીજો કોઈ મોક્ષનો માર્ગ નથી. એ ૪૨ ગાથા પૂરી થઈ. ૪૩ ગાથા.

ગાથા-૪૩

ગિદ્દંડો ગિદ્દંડો ગિમ્મમો ગિવ્કલો ગિરાલંબો ।

ગીરાગો ગિદ્દોસો ગિમ્મૂઠો ગિભયો અપ્પા ।।૪૩ ।।

નિર્દંડ: નિર્દંદ્વ: નિર્મમ: નિ:કલ: નિરાલંબ: ।

નીરાગ: નિર્દોષ: નિર્મૂઠ: નિર્ભય: આત્મા ।।૪૩ ।।

इह हि शुद्धात्मनः समस्तविभावाभावत्वमुक्तम् ।

મનોદંડો વચનદંડ: કાયદંડશ્ચેત્યેતેષાં યોગ્યદ્રવ્યભાવકર્મણામભાવાન્નિર્દંડ: । નિશ્ચયેન પરમપદાર્થવ્યતિરિક્તપદાર્થસાર્થાભાવાન્નિર્દંદ્વ: । પ્રશસ્તાપ્રશસ્તસમસ્તમોહરાગદ્વેષાભાવાન્નિર્મમ: । નિશ્ચયેનૌદારિકવૈક્રિયિકાહારકતૈજસકાર્મણાભિધાનપંચશરીરપ્રપંચાભાવાન્નિ:કલ: । નિશ્ચયેન પરમાત્મન: પરદ્રવ્યનિરવલમ્બત્વાવાન્નિરાલમ્બ: । મિથ્યાત્વવેદરાગદ્વેષહાસ્યરત્યરતિશોકભય-જુગુપ્સાક્રોધમાનામાયાલોભાભિધાનાભ્યન્તરચતુર્દશપરિગ્રહાભાવાન્નીરાગ: । નિશ્ચયેન નિખિલદુરિતમલકલંકપંકનિર્ત્રિક્તસમર્થસહજપરમવીતરાગસુખસમુદ્રમધ્યનિર્મગ્નસ્ફુટિતસહજા-વસ્થાત્મસહજજ્ઞાનગાત્રપવિત્રવાન્નિર્દોષ: । સહજનિશ્ચયનયબલેન સહજજ્ઞાનસહજદર્શનસહજચારિત્ર-સહજપરમવીતરાગસુખાદ્યનેકપરમધર્માધારનિજપરમતત્ત્વપરિચ્છેદનસમર્થત્વાન્નિર્મૂઠ:, અથવા

સાઘનિધનામૂર્તાતીન્દ્રિયસ્વભાવશુદ્ધસન્દ્રૂતવ્યવહારનયબલેન ત્રિકાલત્રિલોકવર્તિસ્થાવરજંગમાત્મક-
નિખિલદ્રવ્યગુણપર્યાયૈકસમયપરિચ્છિત્તિસમર્થસકલવિમલકેવલજ્ઞાનાવસ્થત્વાન્નિર્મૂઢશ્ચ । નિખિલ
દુરિતવીરવૈરિવાહિનીદુઃપ્રવેશનિજશુદ્ધાન્તસ્તત્ત્વમહાદુર્ગનિલયત્વાન્નિર્ભયઃ અયમાત્મા હ્યુપાદેયઃ ઇતિ ।

તથા ચોક્તમમૃતાશીતૌ -

(માલિની)

“સ્વરનિકરવિસર્ગવ્યંજનાઘક્ષરૈર્યદ્
રહિતમહિતહીનં શાશ્વતં મુક્તસંખ્યમ્ ।
અરસતિમિરરૂપસ્પર્શગંધામ્બુવાયુઃ
ક્ષિતિપવનસખાણુસ્થૂલદિક્ચક્રવાલયમ્ ।।”

નિર્દંડ ને નિર્દ્વંદ્વ, નિર્ભમ, નિઃશરીર, નીરાગ છે,
નિર્દોષ, નિર્ભય, નિરવલંબન, આત્મા નિર્મૂઢ છે. ૪૩.

અન્વયાર્થ :- [આત્મા] આત્મા [નિર્દંડઃ] ૧નિર્દંડ, [નિર્દ્વંદ્વઃ] નિર્દ્વંદ્વ, [નિર્મમઃ]
[નિર્ભમ, [નિઃકલઃ] નિઃશરીર, [નિરાલંબઃ] નિરાલંબ, [નીરાગઃ] નીરાગ, [નિર્દોષઃ]
[નિર્દોષ, [નિર્મૂઢઃ] નિર્મૂઢ અને [નિર્ભયઃ] નિર્ભય છે.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં) ખરેખર શુદ્ધ આત્માને સમસ્ત વિભાવનો અભાવ છે
એમ કહ્યું છે.

મનદંડ, વચનદંડ અને કાયદંડને યોગ્ય દ્રવ્યકર્મો તથા ભાવકર્મોનો અભાવ હોવાથી
આત્મા નિર્દંડ છે. નિશ્ચયથી પરમ પદાર્થ સિવાયના સમસ્ત પદાર્થસમૂહનો (આત્મામાં) અભાવ
હોવાથી આત્મા નિર્દ્વંદ્વ (દ્વિત રહિત) છે. પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષનો અભાવ
હોવાથી આત્મા નિર્ભમ (મમતા રહિત) છે. નિશ્ચયથી ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક, તૈજસ
અને કાર્મણ નામનાં પાંચ શરીરોના સમૂહનો અભાવ હોવાથી આત્મા નિઃશરીર છે. નિશ્ચયથી
પરમાત્માને પરદ્રવ્યનું અવલંબન નહિ હોવાથી આત્મા નિરાલંબ છે. મિથ્યાત્વ, વેદ, રાગ,
દ્વેષ, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ નામનાં ચૌદ
અભ્યંતર પરિગ્રહોનો અભાવ હોવાથી આત્મા નીરાગ છે. નિશ્ચયથી સમસ્ત પાપમળકલંકરૂપી
કાદવને ધોઈ નાખવામાં સમર્થ, સહજ-પરમવીતરાગ-સુખસમુદ્રમાં મગ્ન (ડૂબેલી, લીન) પ્રગટ
સહજાવસ્થાસ્વરૂપ જે સહજજ્ઞાનશરીર તેના વડે પવિત્ર હોવાને લીધે આત્મા નિર્દોષ છે. સહજ

૧. નિર્દંડ = દંડ રહિત. (જે મનવચનકાયાશ્રિત પ્રવર્તનથી આત્મા દંડાય છે તે પ્રવર્તનને દંડ
કહેવામાં આવે છે.)

નિશ્ચયનયથી સહજ જ્ઞાન, સહજ દર્શન, સહજ ચારિત્ર, સહજ પરમવીતરાગ સુખ વગેરે અનેક પરમ ધર્મોના આધારભૂત નિજ પરમતત્ત્વને જાણવામાં સમર્થ હોવાથી આત્મા નિર્મૂઢ (મૂઢતા રહિત) છે; અથવા, સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્ભૂત વ્યવહારનયથી ત્રણકાળના અને ત્રણલોકના સ્થાવર-જંગમસ્વરૂપસમસ્ત દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયોને એક સમયે જાણવામાં સમર્થ સકળ-વિમળ (સર્વથા નિર્મળ) કેવળજ્ઞાનરૂપે અવસ્થિત થવાથી આત્મા નિર્મૂઢ છે. સમસ્ત પાપરૂપી શૂરવીર શત્રુઓની સેના જેમાં પ્રવેશી શકતી નથી એવા નિજ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વરૂપ મહા દુર્ગમાં (કિલ્લામાં) વસતો હોવાથી આત્મા નિર્ભય છે. આવો આ આત્મા ખરેખર ઉપાદેય છે.

એવી રીતે (શ્રી યોગીન્દ્રદેવકૃત) અમૃતાશીતિમાં (૫૭મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

“[શ્લોકાર્થ :-] આત્મતત્ત્વ સ્વરસમૂહ, વિસર્ગ ને વ્યંજનાદિ અક્ષરો રહિત તથા સંખ્યા રહિત છે (અર્થાત્ અક્ષર અને અંકનો આત્મતત્ત્વમાં પ્રવેશ નથી), અહિત વિનાનું છે, શાશ્વત છે, અંધકાર તેમ જ સ્પર્શ, રસ, ગંધ અને રૂપ વિનાનું છે, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુના અણુઓ રહિત છે તથા સ્થૂલ દિક્ચક (દિશાઓના સમૂહ) રહિત છે.”

ગાથા-૪૩ ઉપર પ્રવચન

ગિદ્દંડો ગિદ્દંડો ગિમ્મમો ગિવ્કલો ગિરાલંબો ।

ગીરાગો ગિદ્દોસો ગિમ્મૂઢો ગિભયો અપ્પા ।।૪૩ ।।

આત્મા આવો હોય. આ શુદ્ધ અધિકાર છે ને? શુદ્ધ કહો કે, ધ્રુવ કહો, કે આત્મા કહો. નીચે હરિગીત.

નિર્દંડ ને નિર્દ્વંદ, નિર્મમ, નિઃશરીર, નીરાગ છે,
નિર્દોષ, નિર્ભય, નિરવલંબન, આત્મા નિર્મૂઢ છે. ૪૩.

આ આત્મા આવો છે એમ કહે છે. અહીં તો આત્માના ગાણાં છે. પુણ્યના ગાણાં અહીંયા નથી. ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ તો આગળ કહે છે, કે શુભભાવ તો ઘોર સંસાર છે. આહાહા...! રાગ છે, આકુળતા છે, વિકાર છે. પૂર્ણા વીતરાગ ન થાય ત્યારે શુભરાગ, પંચમહાવ્રતાદિ રાગ આવે છે. પણ છે દુઃખ, છે આકુળતા. આહાહા...! ૪૩ ગાથા.

ટીકા :- ‘અહીં (આ ગાથામાં) ખરેખર શુદ્ધ આત્માને સમસ્ત વિભાવનો અભાવ છે એમ કહ્યું છે.’ આહાહા...! ‘(આ ગાથામાં) ખરેખર શુદ્ધ આત્માને...’ ત્રિકાળ ભગવાન શુદ્ધ ધ્રુવ સ્વરૂપ પ્રભુને સમસ્ત વિભાવ-કોઈ પ્રકારનો વિભાવ, મહાવ્રતાદિનો વિભાવ પણ જેમાં

નથી. આહાહા..! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ પણ વિભાવ અને અધર્મ છે. આહાહા..! ધર્મથી બંધ થતો જ નથી. એ ભાવ પણ આત્મામાં નથી. છે? ‘શુદ્ધ આત્માને સમસ્ત વિભાવનો અભાવ છે એમ કહ્યું છે.’

હવે નિર્દેહની વ્યાખ્યા કરે છે. ‘મનદંડ,..’ મનનો વિકલ્પ ઉઠે એ મનદંડ. આહાહા..! ‘વચનદંડ અને કાયદંડને યોગ્ય દ્રવ્યકર્મો તથા ભાવકર્મોનો અભાવ હોવાથી...’ આહાહા..! ભગવાનઆત્મા પ્રભુ જેને નવતત્ત્વમાં આત્મા કહીએ, એમાં કહે છે, કે જે ‘મનદંડ, વચનદંડ અને કાયદંડને યોગ્ય દ્રવ્યકર્મો તથા ભાવકર્મોનો..’ એટલે વિકાર-વિકલ્પ. એનો ‘અભાવ હોવાથી આત્મા નિર્દેહ છે.’ આહાહા..! એમાં દંડ જ નથી. ત્રિકાળી ભગવાન સમ્યગ્દર્શનનો વિષય, સમ્યગ્દર્શનનું ધ્યેય, સમ્યગ્દર્શન, જેમાં ભગવાનનો ભેટો થાય છે, એ તો નિર્દેહ છે-દંડ વિનાની ચીજ છે. આહાહા..! મનનો વિકલ્પ પણ દંડ છે. એ એમાં નથી. આહાહા..! એનું કારણ કહ્યું ને? કે ‘કાયદંડને યોગ્ય દ્રવ્યકર્મો તથા ભાવકર્મોના...’ બેનો ‘અભાવ હોવાથી...’ ભગવાનઆત્મામાં તો બન્ને કર્મ-દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ. દ્રવ્યકર્મ જડ છે, ભાવકર્મ વિકલ્પ છે (એનો અભાવ છે). આહાહા..! આ તો બારમો દિ’ છે. હવે આઠ દિ’ રહ્યા. આ વાત ઝીણી તો પડે, પ્રભુ! પણ કાને તો પડે. અરે..! ક્યારે કરશે? પ્રભુ! આ ભવ ગયો પછી આ ભાવ કયા ભવે કરશે? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- શિક્ષણ શિબિરમાં આ ભાવ ચલાવ્યો એ મોટી કૃપા કરી.

આહા..! એ નિર્દેહ છે. ભગવાન અંદર નિર્દેહ છે. મન-વચન-કાયાના કારણરૂપ દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ. એટલે મનનો વિકલ્પ, વચનનો વિકલ્પ અને કાયાનો વિકલ્પ એ ભાવકર્મ, એવા દંડથી રહિત પ્રભુ છે. એમાં દંડ થાય છે. ભાવકર્મનો વિકલ્પ મનથી ઉત્પન્ન થાય, તો આત્મામાં દંડ થાય છે, નુક્સાન થાય છે. આહાહા..! એ દંડથી રહિત છે. આહાહા..! સામે સંભળાતું હશે? ઝાડ નીચે બેઠા છે. સામે બેઠા છે.

બીજો બોલ. ‘નિશ્ચયથી...’ ખરેખર ‘પરમ પદાર્થ સિવાયના...’ પરમ પદાર્થ પ્રભુ, ધ્રુવ અને આનંદનો નાથ, અતીન્દ્રિય આનંદના રસનો સાગર, એમાં ‘સમસ્ત પદાર્થસમૂહનો (આત્મામાં) અભાવ હોવાથી...’ પરમપદાર્થથી અતિરિક્ત. પોતાના પરમપદાર્થથી ભિન્ન, પોતાનો પરમપદાર્થ પ્રભુ, એનાથી અતિરિક્ત એટલે ભિન્ન. ‘સમસ્ત પદાર્થસમૂહ...’ ચાહે તો પંચ પરમેષ્ઠી હો. આહાહા..! એ વીતરાગ કહે. આહાહા..! વીતરાગ એમ કહે કે અમે પણ તારાથી પરપદાર્થ છીએ. અમને યાદ કરીશ તો, પ્રભુ! તને રાગ થશે. મોક્ષ અધિકારમાં લીધું છે. ‘પરદલ્વાદો દુર્ગર્હ’ અમે પરદ્રવ્ય છીએ. અમારા તરફ લક્ષ જશે તો તને રાગ-દંડ થશે. આહાહા..! ગજબ વાત છે. સાંભળવી જ આકરી પડે. આહાહા..! સત્ય તો આ છે. પરમસત્ય આ છે, પ્રભુ! કોઈને રુચે, ન રુચે એ સ્વતંત્ર વસ્તુ છે. આહાહા..!

‘પરમ પદાર્થ સિવાયના...’ ભગવાન ધ્રુવ આત્મા, એનાથી રહિત ‘સમસ્ત પદાર્થ...’

આહાહા...! પર્યાયથી માંડીને આખો લોકલોક, એનો અભાવ હોવાથી. પર્યાયથી માંડીને કેમ કે પર્યાય અને દ્રવ્ય તો દ્વંદ્વ છે. અહીં તો નિર્દ્વંદ્વ, દ્વૈત રહિત કહેવું છે. આહાહા...! પ્રભુ અંદર કેવો છે? પરમપદાર્થ એવો પ્રભુ, તારાથી ભિન્ન 'સમસ્ત પદાર્થસમૂહ...' સમસ્ત પદાર્થસમૂહ, લોકલોક. એક સમયની પર્યાયથી માંડીને લોકલોક. આહાહા...! એનો તારામાં 'અભાવ હોવાથી આત્મા નિર્દ્વંદ્વ (દ્વૈત રહિત) છે.' આત્મામાં દ્વૈતપણું નથી. આહાહા...! આત્મા અને પર્યાય દ્વૈત છે એમ પણ નથી. આહાહા...!

ત્રિકાળી આત્મામાં પરમ પદાર્થ સિવાય, પર્યાયથી માંડીને બધા પદાર્થ... આહાહા...! એનાથી ભિન્ન છે, એ કારણે એને નિર્દ્વંદ્વ એટલે દ્વૈત રહિત કહે છે. બે રહિત એકરૂપે પ્રભુ છે. એમાં બે નથી. દ્રવ્ય અને પર્યાય એમ બે (ભેદ) પણ નથી. આહાહા...! ગજબ વાત છે, પ્રભુ! તારી ચીજ અંદર આનંદનો નાથ, સનાતન સત્ય (પડી છે). અનંત સર્વજ્ઞ થયા, એ અનંત સર્વજ્ઞસ્વભાવમાંથી થયા, એવો સર્વજ્ઞસ્વભાવ દ્વંદ્વ રહિત છે. દ્વંદ્વ એટલે દ્વૈતરહિત છે. દ્વૈતરહિત એટલે પરમપદાર્થથી રહિત, એક સમયની પર્યાયથી પણ રહિત અને સર્વ લોકલોક, એમાં પંચ પરમેષ્ઠી પણ આવ્યા, એનાથી પણ રહિત છે. છે કે નહિ? આહાહા...! આવું છે, પ્રભુ!

આ તો તારી ચીજ તને આપે છે. તારી ચીજ તને દે છે. આ ચીજ છે ને, ભગવાન! જેમાં દ્વૈતપણું નથી.. આહાહા...! જેમાં દ્રવ્ય અને પર્યાય બે (ભેદ) પણ નથી. એવા પરમપદાર્થમાં... છે? એવો 'પરમ પદાર્થ..' એમ કહ્યું. આહાહા...! આકરું લાગે. બહેનો, દીકરીઓ કેટલાક અજાણ્યા હોય, ભણતા ન હોય. પણ અંદર આત્મામાં કોઈ ભણતર-જ્ઞાતરની જરૂર નથી. અંદર ભગવાન છે ને? શરીર સ્ત્રીનું છે એ તો જડ, માટી, ધૂળનું છે. ભગવાન અંદર બિરાજે છે. આહાહા...!

બહેન આવ્યા છે? ક્યારે આવ્યા? હમણાં આવ્યા? બહેન ભગવતી મૂર્તિ છે, ધર્મરત્ન છે. લોકોને ખ્યાલ આવવો મુશ્કેલ પડે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, દ્વૈતરહિત છે. ભગવાન અંદર ત્રણલોકનો નાથ, તારો આત્મા અને બધાનો આત્મા... આહાહા...! દ્વૈતરહિત છે. અદ્વૈત એટલે ઓલા જે વેદાંત અદ્વૈત કહે છે એ વાત નથી, હોં! એ તો અદ્વૈત એટલે એક જ આત્મા સર્વવ્યાપક કહે છે. આત્મા અને એનો અનુભવ એ બેને પણ વિકલ્પ કહે છે. એ નહિ. આત્મા ને અનુભવ! બે ચીજ! બે ક્યાંથી આવ્યા? એમ કહે છે. એ વાત અહીં નથી. અહીં તો અનંત પદાર્થ છે. એક-એક પદાર્થમાં અનંતગુણ છે. એક એક ગુણમાં અનંતગુણની અનંતી પર્યાય છે. એક-એક પર્યાયમાં અનંતા અવિભાગપ્રતિચ્છેદ છે. એ અનાદિ સનાતન સત્ છે. કોઈએ કલ્પિત બનાવ્યો છે એમ નથી. અનાદિ ચીજ છે. 'છ ઢાળા'માં આવે છે. નહિ કરાવેલા. આ બ્રહ્માંડ કોઈએ કર્યો નથી.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા, એ ભાષા. બધી ભાષા યાદ રહે ને. કોઈએ કર્યો નથી, કરાવ્યો નથી. આહાહા..! એવી ચીજ અંદરમાં ભગવાન... આહાહા..!

‘પરપદાર્થ સિવાયના સમસ્ત પદાર્થસમૂહનો (આત્મામાં) અભાવ હોવાથી આત્મા નિર્દ્વંદ્વ (દ્વિત રહિત) છે.’ આહાહા..! ‘પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષનો અભાવ હોવાથી...’ શુભભાવ અને અશુભભાવ, શુભમોહ અને અશુભમોહ, શુભરાગ અને અશુભરાગ બધાનો ‘અભાવ હોવાથી આત્મા નિર્મમ છે.’ આહાહા..! શુભભાવ પણ એમાં નથી, નિર્મમ છે. એવી અંતરમાં દષ્ટિ કરીને અનુભવ કરવો એનું નામ ધર્મ છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)